

II. MEŞRUTİYET (1908)

Meşrutiyet → Kral (Padişah) + Meclis

II. Meşrutiyet II. Abdulhamid döneminde (1908) İttihat ve Terakki'nin çalışmalarıyla ilan edildi.

İlan Sebepleri

- Devleti dağılmaktan kurtarmak
- Azınlık isyanlarını önlemek
- Avrupalı devletlerin iç işlerimize karışmasını engellemek
- 1907 Reval görüşmelerinin etkisi
- Reval görüşmelerinde İngiliz kralı, Osmanlının paylaşılmaması konusunda Rus çarını serbest bıraktı. Bunu öğrenen İttihat ve Terakki üyelerinden Enver ve Niyazi Beyler isyan ettiler.
- Bunun üzerine padişah meşrutiyeti ilan etti. Tekrar meclis açıldı (Meclis-i Ayan [Padişah atar], Meclis-i Mebusan [Halk seçer]).
- İstibdat (baskı) dönemi sona erdi.
- Bu karışıklıktan faydalanan
  - Bulgaristan, bağımsızlığını ilan etti.
  - Avusturya-Macaristan, Bosna Hersek'i ilhak etti
  - Yunanistan, Girit'i işgal etti.

1909 Kanun-i Esasi Değişiklikleri

- Padişahın meclisi açma-kapama yetkisi kısıtlandı.
- Padişahın sürgün yetkisi kaldırıldı.
- Hükümet meclise karşı sorumlu oldu.
- Dernekler ve partiler yasallaştı.
  - Hürriyet ve İtilaf fırkası
  - Ahrar fırkası
  - İttihat ve Terakki fırkası
  - İttihad-ı Muhammediye fırkası
  - Fedakaran-ı Millet cemiyeti

NOT: Türk tarihinde çok partili hayata ilk kez II. Meşrutiyet döneminde geçildi.

31 Mart Vakası (1909)

İstanbul'da anayasal düzene ve rejime karşı çıkarılan ayaklanmadır.

Sebepleri

- İngilizlerin kışkırtmaları
- Ahrar fırkasının çalışmaları
- Volkan ve Serbesti gazetelerinin çıkması
- Eski rejime dönme isteği

Padişah II. Abdulhamid bu isyanı bastırmakta isteksiz davranınca ayaklanmayı İttihat ve Terakki'nin Selanik'te kurduğu Harekât Ordusu bastırdı. Harekât Ordusunun komutanı Mahmut Şevket Paşa, Kurmay başkanı ise Kolağası Mustafa Kemal'di.

Sonuçları

- İsyân bastırıldı. II. Abdülhamid tahttan indirilerek yerine V. Mehmet Reşat padişah oldu.
- Ahrar fırkası, Volkan ve Serbesti gazeteleri kapatıldı
- Ordu yenilikleri korudu.

Önemi

- Mustafa Kemal ilk kez tarih sahnesinde görüldü.
- Türk tarihinde mevcut rejime karşı çıkarılan ilk ayaklanmadır. Bu yönüyle Cumhuriyet döneminde ki Şeyh Said ve Menemen olaylarına benzetilmektedir.

FİKİR AKIMLARI

Amaç Osmanlıyı dağılmaktan kurtarmaktı.

Osmanlılık

- Osmanlı içerisindeki bütün uluslara eşit haklar tanıyıp devleti dağılmaktan kurtarma projesidir.
- Meclis ve anayasayı savunmuşlardır.
- I. Meşrutiyet döneminde Genç Osmanlılar (Jön Türkler) tarafından savunuldu.
- 1877-1878 Osmanlı Rus harbi (93 Harbi) ile I. Balkan Savaşı'nda bu fikir iflas etti.

Ümmetçilik

- Dünyadaki bütün Müslümanları halife çevresinde toplayıp devleti dağılmaktan kurtarma projesidir.
- II. Abdülhamid'in İstibdat döneminde bu fikir uygulanıyordu.
- I. Dünya savaşında Arapların İngilizlerle işbirliği yaparak ayaklanması neticesinde bu fikir iflas etti.

Türkçülük (Turancılık)

- Dünyadaki tüm Türkleri birleştirip devleti dağılmaktan kurtarma projesidir.
- II. Meşrutiyet döneminde İttihat ve Terakki tarafından uygulanan bu fikir, I. Dünya savaşında Kafkas cephesindeki Sarıkamış yenilgisiyle iflas etti.

Batıcılık

- Bu fikir, Lale Devri'ne kadar iner.
- Amaç batıyı örnek alıp dağılmayı önlemektir.

Adem-i Merkeziyetçilik

- Liberal ekonomiyi ve federatif sistemi savunmuşlardır.
- Bu fikir hiç uygulanmamıştır.

TRABLUSGARP SAVAŞI (1911 - 1912)

Osmanlı Devleti ile İtalya arasında olmuştur.

Sebepleri

- İtalya'nın hammadde ve pazar arayışı
- Trablusgarp'ın İtalya'ya yakın olması
- Osmanlı'nın güçsüzlüğü
- Avrupalı devletlerin (İtalya, Fransa, Avusturya, Rusya) işgale onay vermesi

İtalya bölgeye asker çıkardı. Osmanlı, Mısır'ın İngiliz işgalinde olması ve donanmasının yetersizliği yüzünden bölgeye ordu gönderemedi. Ancak gönüllü subaylar gönderebildi. Mustafa Kemal, Derne ve Tobruk'ta savaştı. İtalya Osmanlı'yı barışa zorlamak için;

- Rodos ve 12 Ada'yı işgal etti.
- Boğazları ablukaya aldı

Balkan savaşının başlaması ile Osmanlı, İtalya ile barışa yanaştı ve antlaşma imzalandı.

Uşi Antlaşması (1912)

- Trablusgarp ve Bingazi İtalya'ya verildi.
- Rodos ve 12 Ada geçici olarak İtalya'ya verildi.
- Trablusgarp halkı, dini bakımdan halifeye bağlı olacaktı.

Önemi

- Kuzey Afrika'daki son toprak parçası kaybedildi.
- Trablusgarp halkının dini bakımdan halife bağlı kalması ile kültürel bağlar koparılmamaya çalışıldı.
- Mustafa Kemal'in sömürgecilğe karşı verdiği ilk savaştır.

I. BALKAN SAVAŞI (1912)

Osmanlı ile Sırbistan, Yunanistan, Karadağ ve Bulgaristan arasında oldu.

Sebepleri

- Osmanlının güçsüzlüğü

- Balkan uluslarının Osmanlı'yı balkanlardan atma isteği
- Rusya'nın kışkırtmaları (Pan-Slavizm)
- Fransız ihtilali'nin getirdiği milliyetçilik akımı

Savaş, Karadağ'ın saldırısı ile başladı. Osmanlı bütün cephelerde yenildi. Çünkü;

- Ordu'ya siyaset karışmıştı.
- Çok cephede savaşıyordu.
- Ulaşım, haberleşme, teçhizat yetersizdi.
- Birliklerin bir kısmı savaş öncesinde terhis edilmişti.
- Savaş Londra Antlaşması ile sona erdi.

NOT: Arnavutluk, Osmanlı ile sınırı kalmayınca bağımsızlığını ilan etti ve Osmanlı'dan ayrılan son Balkan devleti oldu.

Londra Antlaşması (1913)

Bu antlaşma ile Midye-Enez hattının batısı kaybedildi.

- Osmanlı Devleti'nin batı sınırı Midye-Enez hattı olacaktır.
- Selanik, Güney Makedonya ve Girit, Yunanistan'a verilecektir.
- Orta ve Kuzey Makedonya, Sırbistan'a bırakılacaktır.
- Ege Adaları'nın geleceği büyük devletlere bırakılacaktır (Osmanlı Devleti, Ege Adaları'nı fiilen kaybetmiştir)(Gökçeada ve Bozcaada hariç).

Londra Antlaşması'ndan en kârlı çıkan devlet Bulgaristan olmuştur. Savaş sonunda Osmanlı Devleti'nin yalnızca Bulgaristan ile sınırı kalmış, Bulgaristan Batı Trakya'nın büyük bir bölümünü (Kavala ve Dedeağaç arası) ele geçirerek Ege Denizi'nde hakimiyet kurmuştur.

BAB-I ALİ BASKINI (1913)

İttihat ve Terakki Partisi, I. Balkan Savaşı sırasında yenilginin sebebi olarak gördüğü hükümeti bir darbeyle devirip yönetimi ele geçirdi.

II. BALKAN SAVAŞI (1913)

Bulgaristan ile Sırbistan, Yunanistan, Karadağ ve Roman-ya arasında oldu.

Sebepleri

- I. Balkan savaşında Bulgaristan'ın en çok toprağı alması

Balkan uluslarının saldırısı ile yenilen Bulgaristan, **Bükreş antlaşması (1913)** ile yenilgiyi kabul etti.

Bu durumdan faydalanarak Edirne ve Kırklareli'ni geri alan Osmanlı da komşuları ile sınırlarını belirlemek için antlaşmalar imzaladı.

Atina Antlaşması (1913)

- Yunanistan ile imzalandı.
- Ege Adaları, Girit, Yanya, Selanik, Batı Trakya ve Makedonya Yunanistan'a bırakıldı.
- Batı Trakya Türklerine azınlık hakkı tanındı.

İstanbul Antlaşması (1913)

- Bulgaristan ile imzalandı.
- Edirne ve Kırklareli Osmanlı'da kaldı.
- Meriç nehri sınır oldu.
- Bulgaristan'da kalan Türklere azınlık hakkı tanındı.

İstanbul Antlaşması (1913)

- Sırbistan ile imzalandı.
- Sırbistan'da kalan Türklere azınlık hakkı tanındı.

NOT: Günümüze Batı Trakya Türk Azınlığı sorunu kaldı.

I.DÜNYA SAVAŞI

Bloklar

3'lü İtilaf (Anlaşma)

İngiltere
Fransa

Rusya
İtalya (sonradan katıldı)
Japonya
Sırbistan
Romanya
ABD
Yunanistan

3'lü İttifak (Bağlaşma)

Almanya
Avusturya-
Macaristan
İtalya
Osmanlı Devleti
Bulgaristan

Sebepleri

- Fransız ihtilalinin getirdiği milliyetçilik
- Sanayi inkılabının getirdiği sömürgecilik
- Alman-İngiliz rekabeti
- Almanya ile Fransa arasındaki Alsas-Loren sorunu (Almanlardaydı, Fransa geri almak istiyordu).
- Almanların pancermenizm siyaseti ile Rusların panslavizm siyasetinin çatışması
- Avusturya-Rusya rekabeti
- Bloklaşmalar
- Silahlanma yarışı

Savaş Avusturya-Macaristan veliaht'ının Saraybosna'da bir Sırp tarafından öldürülmesi ile başladı. Japonya'nın katılması ile dünya savaşı oldu.

Osmanlı'nın Tutumu

- Tarafsızlığını ilan etti.
- Seferberlik ilan etti.
- Kapitülasyonları tek taraflı kaldırdı.
- Boğazları kapattı.

Osmanlı'nın Savaşa Girme Sebepleri

- Kaybettiği toprakları geri almak istemesi
- Kapitülasyonlar ve Deyun-u Umumiye'den kurtulma isteği
- Siyasi yalnızlıktan kurtulma isteği
- Turancılığı gerçekleştirmek
- İttihat ve Terakki'nin Alman hayranlığı
- İtilaflarla ittifak etmek istedi, kabul edilmedi.

Almanya'nın Osmanlıya Savaşa Sokma Sebepleri

- Jeopolitik konumundan faydalanmak
- Yeni cephelerin açılmasını sağlayıp üzerindeki yükü hafifletmek
- Petrollerden faydalanmak
- Halifelik gücünden faydalanmak (Askeri gücü yok)
- İnsan gücünden faydalanmak

Akdeniz'de iki Alman gemisi (Goben, Breslov) İtilaf donanmasından kaçıp Osmanlı'ya sığındı. Osmanlı bu gemileri satın aldığını, adlarını Midilli ve Yavuz olarak değiştirdiğini açıkladı. Bu gemilerin Rus limanlarını bombalaması ile Osmanlı savaşa girdi.

Cephele

Taarruz Cephe-leri

Kafkas C.
Kanal C.

Savunma Cephe-leri

Çanakkale C.
Irak C.
Suriye- Filistin C.
Hicaz-Yemen C.

Müttefiklere Yardım Amaçlı Açılan Cephele

Galiçya C.
Romanya C.
Makedonya C.

TAARRUZ CEPHELERİ

KAFKAS CEPHESİ: Ruslarla savaşıldı.

Sebepleri

- Bakü petrollerini ele geçirmek
- Turancılığı gerçekleştirmek
- Elviye Selase'yi (Kars, Ardahan, Batum) almak
- İran yolu ile Hindistan'a ulaşıp İngiliz sömürgesini ele geçirmek

Sarıkamyş'ta yenildik. Elazığ'ın doğusu elimizden çıktı. Cephe Rusya'da Bolşevik (Komünist) devriminin çıkması nedeniyle Rusların savaştan çekilmesi ile kapandı.

Brest-Litovsk antlaşması ile Ruslar işgal ettiği yerleri, Kars, Ardahan ve Batum'u geri verdi.

NOT: Mustafa Kemal bu cephede savaştı. Muş ve Bitlisi aldı. Ermeni tehciri de bu cephede oldu.

KANAL CEPHESİ: İngiliz ve Araplar ile savaşıldı

Sebepleri

- Süveyş kanalını ele geçirip İngilizlerin Hindistan yolunu kapatmak
- Mısırı almak

Alman yardımı gecikince Araplarında ayaklanmasıyla yenildik.

SAVUNMA CEPHELERİ

ÇANAKKALE CEPHESİ: İngiliz, Fransız ve Anzaklarla savaşıldı.

Sebepleri

- İstanbul'u ele geçirip Osmanlı'yı saf dışı bırakmak.
- Boğaz yolu ile Rusya'ya yardım etmek
- Tarafsız Balkan devletlerini kendi yanlarında savaşa sokmak

Sonuçları

- Savaşı kazandık.
- Rusya'ya yardım gitmedi. Rusya'da Bolşevik devrimi oldu. Rusya savaştan çekildi.
- Savaş 2 yıl uzadı.
- Mustafa Kemal tanındı. Milli mücadelenin lideri oldu (Anafartalar, Conkbayırı, Arıburnu, Kireçtepe de savaş. Mustafa Kemal'in askeri gücü ortaya çıktı)
- Bulgaristan, ittifaklar safında savaşa katıldı.
- Osmanlı – Almanya kara bağlantısı sağlandı.

IRAK CEPHESİ: İngiliz ve Araplarla savaşıldı.

Sebepleri

- Rusya'yla karadan birleşip Osmanlı ordularının İran yolu ile Hindistan tehdidini önlemek
- Musul ve Kerkük petrollerini ele geçirmek.

I. İngiliz çıkarmasında Kutul Amame ve Selmani Pakta İngilizlere yenildik. II. çıkarmada da yenildik ve Musul'a çekildik.

SURİYE-FİLİSTİN CEPHESİ: İngiliz ve Araplarla savaştık.

Kanal cephesinde yenilince İngilizler karşı saldırıya geçtiler. Yenildik ve Halep'e çekildik. Mustafa Kemal İngilizleri Halep'te durdurdu.

HİCAZ-YEMEN CEPHESİ: İngiliz ve Araplarla savaşıldı.

Kutsal yerleri savunmak için açıldı.

NOT: Mustafa Kemal **Çanakkale, Suriye-Filistin ve Kafkas** Cephelerinde savaştı.

İlk açılan cephe: **Kafkas cephesi**

İlk kapanan cephe: **Çanakkale cephesi, Kanal cephesi**

Hicaz, Yemen, Suriye-Filistin, Irak cephesi savaş sonuna kadar sürdü.

Gizli Antlaşmalar

I.Dünya savaşı sırasında imzalandı. Rusya'da Bolşevik ihtilali çıkınca deşifre oldu.

Boğazlar (İstanbul): İngiltere ve Fransa, Rusya'ya savaş sonrası boğazları vaat etti.

Londra Antlaşması: İngiltere ve Fransa, İtalya'ya savaşta kendi yanlarına geçmesi karşılığında Konya, Muğla ve 12 Ada'yı vaat etti.

Sykes-Picot Antlaşması: İngiltere ve Fransa Osmanlı'nın Arap topraklarını paylaştı.

Petrograd Antlaşması: İngiltere ve Fransa, Rusya'ya Sykes-Picotu kabul karşılığında Boğazlara ek olarak Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz'i vaat etti.

St Jean de Maurienne Antlaşması: İngiltere ve Fransa, İtalya'ya Sykes-Picotu kabul karşılığında İzmir ve çevresini vaat etti.

Mc Mahon Antlaşması: İngilizlerin Mısır valisi Mc Mahon, Arapların Hicaz emiri Şerif Hüseyin'e Osmanlıya karşı savaşıması karşılığında Hicaz merkezli Arap imparatorluğu vaat etti.

Savaşın Sonuçları

ABD'nin savaşa girmesi savaşın sona ermesini sağladı.

- İtilaf devletleri kazandı.
- İmparatorluklar yıkıldı (Almanya, Rusya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı).
- Milli devletler kuruldu (Yugoslavya, Avusturya, Macaristan, Çekoslovakya, Polonya, Ukrayna).
- Yeni rejimler doğdu (Almanya'da Nazizm, İtalya'da faşizm, Rusya'da Bolşeviklik).
- Dünyada barışı sağlamak için Cemiyeti Akvam (Milletler Cemiyeti) kuruldu.
- İlk kez tank, denizaltı vb. kullanıldı.
- Sivil savunma doğdu.
- Savaş tazminatının yerini onarım bedeli, sömürgeciliğin yerini manda aldı.
- **Almanya ile Versay**
- **Avusturya ile St Germain**
- **Macaristan ile Trianon**
- **Bulgaristan ile Nöyi**
- **Osmanlı ile Sevr** antlaşmaları imzalandı.
- Yenilen devletler (Almanya) antlaşmadan memnun kalmadığı için II. Dünya savaşına sebep oldu.

WILSON İLKELERİ (8 OCAK 1918)

ABD başkanı Wilson savaşa girmeden 14 maddelik bir bildiri yayımladı. İtilaflar ABD gücüne ihtiyaç duydukları için bu maddeler çıkarlarına aykırı olmasına rağmen kabul etmiş göründüler. Amaç dünya ticareti önündeki engelleri kaldırmak ve kalıcı barışı tesis etmektir.

Maddeleri

- Yenilen devletler yenilenlerden savaş tazminatı ve toprak almayacaklar (sömürgecilğe karşı).
- Her millet kendi geleceğine kendisi karar verecek (self determinasyon).
- Dünya barışını sağlamak için uluslar arası bir örgüt kurulacak.
- Devletlerarası gizli antlaşmalar olmayacak, açık diplomasi olacak.

Osmanlı ile İlgili Maddeler

- Osmanlıda Türklerin yaşadığı yerler Türk egemenliğinde olacak. Azınlıklar kendi geleceğine karar verecek.

- Boğazlar dünya ticaretine açık olacak

NOT: Wilson ilkeleri yenilen devletlere umut ışığı olmuştur.

PARİS BARİŞ KONFERANSI

Amaç: Yenilen devletlerle yapılacak olan barış antlaşmalarının şartlarını belirlemek

Alınan Kararlar

- Sömürgeciliğin yerini mandaterlik aldı.
- Savaş tazminatının yerini onarım bedeli aldı.
- Milletler Cemiyeti kuruldu.
- Rusya'ya gizli antlaşmalar ile verilecek yerlerin durumu görüşüldü.
- Almanya ile Versay, Avusturya ile St Germain, Macaristan ile Trianon, Bulgaristan ile Noiyi şartları belirlendi.
- Osmanlı ile bir antlaşma belirlenemedi. Çünkü gizli antlaşmalarla İtalya'ya vaat edilen İzmir ve çevresi Yunan iddiaları (Bölgede Rumlar fazladır, Türkler Rumları katletmek üzeredir) ve İngilizlerin desteği (Sömürge yollarında güçlü bir İtalya istemiyor) ile Yunanlılara verildi.

Önemi: İtilaflar arasında ilk görüş ayrılığı doğdu.

İZMİRİN İŞGALİ (15 MAYIS 1919)

Paris barış konferansına dayanarak Yunanlılar işgal ettiler. Bölgede katliam yaptılar. İlk kurşunu Hasan Tahsin attı. Yunan katliamı başlayınca İtilaflar bölgeye Amiral Bristol'u gönderdi.

Amiral Bristol Raporu

- Yunan iddiaları asılsızdır.
- Katliamların sebebi Yunanlılardır.

Önemi: Türklerin haklılığını dünyaya duyuran ilk uluslararası belgedir.

İşgalin Sonuçları

- Kuvay-i Milliye doğdu.
- Milli bilinç doğdu.

MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI (30 EKİM 1918)

İngiltere ile Osmanlı arasında Limni adasının Mondros Limanında imzalandı. Osmanlı adına Rauf Orbay imzaladı.

Osmanlının Ateşkes İsteme Sebepleri

- Wilson ilkelerine güvenilmesi
- Rusya'nın savaştan çekilmesi ile Osmanlı - Almanya kara bağlantısının kesilmesi
- Suriye - Irak yenilgileri

Maddeleri

- **7. Madde:** İtilaflar güvenliklerini tehdit eden bir durumla karşılaşırlarsa istedikleri stratejik noktayı işgal edebilecek.
- **Önemi:** Ülke işgallere açık hale geldi.
- **24. Madde:** Doğuda 6 ilde (Vilayet-i Sitte; Bitlis, Elazığ, Sivas, Diyarbakır, Erzurum, Van) bir karışıklık çıkarsa İtilaflar burayı işgal edebilecek.
- **Önemi:** Doğuda bir Ermeni devleti amaçlandı.
- Boğazlar İtilaf denetiminde olacaktı.
- **Önemi:** Anadolu-Rumeli toprak bütünlüğü bozuldu.
- Osmanlı orduları terhis edilecekti.
- **Önemi:** Ülke savunmasız bırakıldı.
- Bütün liman, tersane, haberleşme araçları, toros tünelleri İtilafların denetiminde olacaktı
- **Önemi:** İtilaflara karşı olası bir organizasyon engellendi.

- Hammadde, yer altı kaynakları iç tüketimi karşıladıktan sonra satılmayacak, itilafların önceliğine bırakılacaktı

Mondros'un Önemi

- Osmanlı fiilen sona erdi (hukuken Mudanya, resmen Saltanatın kaldırılması)
- Cemiyetler kuruldu.
- İşgaller başladı.

Mondros Sonrası İşgaller

İngilizler: Musul (ilk işgal), Antep Urfa, Maraş (Fransızlara verdiler)

Fransızlar: Hatay Dört Yol (Anadolu'da ilk işgal), Çukurova, Zonguldak, Antep, Urfa, Maraş (İngilizlerden aldılar)

İtalyanlar: Antalya, Konya, Muğla

Yunanlar: Doğu Trakya, İzmir (Paris Barış Konferansına dayanarak)

Boğazlar: Ortak işgal.

MONDROS SONRASI CEMİYETLER

Zararlı Cemiyetler		Yararlı Cemiyetler (Müdafaai Hukuk)
Azınlıkların Kurduğu Zararlı Cemiyetler	Milli Varlığa Düşman Cemiyetler	
Rum Cemiyetleri	Sulh ve Selameti Osmanlı	Trakya Paşaeli
Mavr-i Mira	Teali İslam	İzmir Müdafaa-i Hukuk
Etnik-i Eterya	Kürt Teali	Reddi İlhak
Pontus Rum	Wilsoncu'lar	Trabzon Muhafaza-i Hukuk
Kordos	İngiliz Muhipleri	Şark Vilayetleri Müdafaa-i Hukuk
Ermeni Cemiyetleri	Hürriyet ve İtilaf	Kilikyalılar
Hinçak		Milli Kongre
Taşnak		Anadolu Kadınları Müdafaa-i Hukuk
Zaven Efendi		Karakol
Musevi Cemiyetleri		
Alyans İsrailit		
Macabi		

Zararlı Cemiyetler

1) Azınlık Cemiyetleri

- Osmanlıyı parçalayıp bağımsız devlet kurmayı amaçladılar.
- Mondros'un 7. Maddesine zemin hazırladılar.

Rum Cemiyetleri

Mavr-i Mira: Megola idea (Büyük Yunanistan) düşüncesini gerçekleştirmeye çalıştı.

Etnik-i Eterya: Rumların yaşadığı her yeri Yunanistan'a bağlamaya çalıştı.

Pontus Rum: Doğu Karadeniz'de bir Rum devleti kurmaya çalıştı.

Kordos: Rum göçmenleri Doğu Karadeniz'e yerleştirmeye çalıştı.

Ermeni Cemiyetleri

Hinçak, Taşnak, Zaven Efendi: Doğu Anadolu'dan Çukurova'ya kadar uzanan bir ermeni devleti kurmaya çalıştı.

Musevi Cemiyetleri:

Alyans İsrailit, Macabi: Filistin'de bir Yahudi devleti kurmayı amaçladı.

2) Milli Varlığa Düşman Cemiyetler

- Müslümanlar tarafından kuruldu
- Milli mücadeleye inanmayıp karşı çıktılar

Sulh ve Selameti Osmaniye: Kurtuluşu padişahın emirlerinde gördü.

Teali İslam: Kurtuluşu halife ve dine bağlılıkta gördü.

Kürt Teali: Bağımsız bir Kürt devleti kurmayı düşündü.

Wilson'cular: Amerikan mandasını savundu.

İngiliz Muhipleri: İngiliz mandasını savundu.

Hürriyet ve İtilaf Fırkası: II. Meşrutiyet döneminde kurulan ittifak ve terakki düşmanı partidir. Milli mücadeleye en şiddetli tepkiyi gösterdi.

Yararlı (Milli) Cemiyetler

- Bölgeseldirler.
- Sivas kongresinde birleşip Anadolu ve Rumeli müdafaa-i hukuk cemiyeti oldular.

Trakya Paşaeli: Trakya'nın yunan işgaline uğramasını önlemeye çalıştı. Osmanlı parçalanırsa bağımsız bir Türk devleti kurmayı amaçladı.

İzmir Müdafaa-i Hukuk: İzmir'in yunan işgaline uğramasını önlemeye çalıştı. İşgal olunca adı **Redd-i İlhak** cemiyeti oldu.

Trabzon Muhafaza-i Hukuk: Doğu Karadeniz'de bir Pontus cemiyetini önlemeye çalıştı.

Şark Vilayetleri Müdafaa-i Hukuk: Doğu Anadolu'da bir ermeni devletini önlemeye çalıştı. Erzurum kongresini topladı. Le Pays ve Albayrak gazetelerini çıkardı.

Kilikyalılar: Çukurova'da Fransız işgali ve ermeni devleti kurulmasına karşı çıktı.

Milli Kongre: Aydın ve sanatçılar kurdu. Milli mücadeleye bölgesel değil milli baktılar. Arapça, İngilizce ve Fransızca gazetelerle Türklerin haklılığını dünyaya duyurdular. Kuvay-i Milliye terimini ilk kez kullandılar.

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Hukuk: Atatürk'ün isteği ile kurulan cemiyettir.

Karakol: İstanbul'dan Anadolu'ya silah kaçırdılar.

KURTULUŞ SAVAŞI HAZIRLIK DÖNEMİ (KONGRELER VE GENELGELER)

Mondros imzalandığında Mustafa Kemal Suriye cephesinde Yıldırım Orduları grup komutanıydı. Ordu dağıtılınca İstanbul'a geldi. İstanbul'da bir kurtuluş ümidi olmadığını görünce arkadaşlarıyla görüşüp Anadolu'ya geçme kararı aldı. Bu sırada Samsun ve civarında bir Türk-Rum gerginliği vardı. İngilizler bu gerginlik çözülmezse bölgeyi işgal edeceklerini duyurdular. Bu sebepten dolayı Mustafa Kemal Samsuna gönderildi.

SAMSUNA ÇIKIŞ (19 MAYIS 1919)

Resmî Görevi: 9. Ordu Müfettişi

Görev İçeriği: Bir Türk-Rum çatışmasını önlemek, Türklerin silahlarını toplamak

Görev Bölgesi: Bütün doğu Anadolu ve doğu Karadeniz

Atatürk'ün Amacı: Milli mücadeleyi başlatmak

Aydınların savunduğu görüşler: ABD Mandası, İngiliz Mandası, Bölgesel kurtuluş.

Mustafa Kemal Milli Mücadele fikrini ortaya attı. Böylece Milli Mücadele başladı.

Samsun Raporu: Bölgedeki karışıklığın sebebi Türkler değil Rumlardır. İngilizler buna göz yummaktadır. İzmir'in işgali haksızdır.

Samsunun işgal tehlikesi olduğu için Mustafa Kemal Havza'ya geçti ve orada bir genelde yayınladı.

HAVZA GENELGESİ (28 MAYIS 1919)

- İzmir'in işgaline karşı protesto mitingleri düzenlenmelidir.
- Hem İstanbul hükümetine hem de İtilaf devletlerine İzmir'in işgalini kınayan protesto telgrafları çekilmelidir.

- Mitingler sırasında Hristiyan ahaliye zarar verilmemeli, haklıyken haksız konuma düşülmemelidir.

Önemi: Milli Bilinç uyarılmak istendi.

Havza genelgesinden sonra Mustafa Kemal İstanbul'a çağırıldı. Dönmedi ve Amasya'ya geçti. Burada yakın arkadaşları ile bir genelge hazırladı.

AMASYA GENELGESİ (22 HAZİRAN 1919)

Amacı: Milli mücadeleyi belirli bir programa bağlamak, Milli mücadeleyi bireysellikten çıkarıp millete mal etmek Genelgeyi Mustafa Kemal, Rauf Orbay, Refet Bele, Ali Fuat Cebesoy imzaladı. Kazım Karabekir ve Cemal Paşa telgrafla onayladı.

Maddeler

- Vatanın bütünlüğü milletin istiklali tehlikededir (Kurtuluş savaşının sebep ve gerekçesi).
- İstanbul hükümeti üzerine düşen görev ve sorumluluğu yerine getirememektedir (Kurtuluş savaşının sebebi ve gerekçesi).
- Milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır (Kurtuluş savaşının amaç ve yöntemi belirlenmiş, ihtilal çağrısı yapılmıştır. Evrenseldir).
- Milletin haklarını dünyaya duyurmak için her türlü etki ve denetimden uzak milli bir kurul kurulmalıdır (Temsil heyetinin gerekliliğinden bahsedilmiştir).
- Doğu illeri adına Şark Vilayetleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Erzurum kongresini toplayacaktır.
- Sivas'ta ulusal bir kongre toplanacak, kongreye her ilden 3 delege katılacak, bu delegeleri belediyeler ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti seçecektir.
- Askeri ve sivil örgütler dağıtılmayacaktır.

ERZURUM KONGRESİ (23 TEMMUZ – 7 AĞUSTOS 1919)

Toplanma Amacı: Doğu Anadolu'da bir Ermeni devleti kurulmasını önlemek.

Mustafa Kemal hakkında tutuklama emri vardı. Kazım Karabekir Mustafa Kemal'i tutuklamadı ve destek verdi. Onun desteğiyle iki delege kongreye katılmadı. Yerlerine Mustafa Kemal ve Rauf Orbay katıldı. Mustafa Kemal kongre başkanı oldu.

Alınan Kararlar

- Milli sınırlar içinde vatan bir bütündür, parçalanamaz (Milli sınırlar kavramı ilk kez kullanıldı, Misak-ı Milliye ilham oldu).
- Her türlü işgal ve müdahaleye karşı Doğu Anadolu halkı birlikte karşı koyacaktır.
- Manda ve himaye kabul edilemez (Koşulsuz bağımsızlık amaçlandı, ilk kez reddedildi).
- Azınlıklara siyasi ve sosyal dengemizi bozucu ayrıcalıklar verilemez (Azınlık haklarına ilk kez karşı çıkış).
- Mebuslar meclisi toplanmalı ve hükümet denetlenmelidir (İlk mebuslar meclisi toplanma isteği).
- Kuvay-i Milliye'yi etkin, milli iradeyi egemen kılmak esastır (Rejimin Cumhuriyet olacağının sinyali verildi).
- Ulusal güçler padişah ve halifeyi kurtaracaktır.
- Ülkemizi işgal niyetinde olmayan ülkelerden yardım alınabilir.
- İstanbul hükümeti üzerine düşen görevi yerine getirmese yerine geçici bir hükümet kurulacaktır (9 kişilik temsil heyeti kurulmuştur, bölgeseldir).

NOT: Erzurum kongresi toplanişı bakımından bölgesel, alınan kararlar bakımından ulusaldır.

BALIKESİR VE ALAŞEHİR KONGRELERİ

Toplayan: Batı Anadolu'daki Redd-i İlhak Cemiyeti

Amacı: Kuvay-i Milliye'yi malzeme ve insan bakımından desteklemek.

Önemi:

- Bölgeseldir.
- Batı cephesinin temelleri atıldı
- Padişah ve Halifeye bağlılık bildirildi.
- Yunanlılara karşı itilaf devletlerinden bile yardım alınabilir denildi.

SİVAS KONGRESİ (4 - 11 EYLÜL 1919)

Toplanma kararı Amasya genelgesinde alındı.

Toplanma amacı: Temsil heyetinin yetkilerini bütün yurdu temsil eder kılmak, Milli cemiyetleri birleştirmek, Milli mücadeleyi etkin kılmak.

İstanbul hükümeti kongreyi engellemek için:

- Kongre yasadışıdır. Katılanlar tutuklanacaktır denildi.
- Elazığ valisi Ali Galip kongreyi dağıtmakla görevlendirildi.
- Kongre toplanırsa şehir Fransızlar tarafından işgal edilecektir denildi.

Kongrede, Mustafa Kemal'in başkanlık sorunu (Mustafa Kemale ilk Muhalefet) ve Manda ve Himaye sorunu (kesin olarak reddedildi) tartışılmıştır.

Kongre milli bir kongredir. İşgal altındaki bölgelerden delege katılamamıştır.

Alınan Kararlar

- Erzurum kongresindeki bütün kararlar genişletilerek kabul edildi.
- Bütün cemiyetler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk cemiyeti altında birleşti.
- Temsil heyeti bütün yurdu temsil eder oldu (üye sayısı 9 dan 15 e çıktı).
- Mücadeleyi basınla desteklemek için İrade-yi Milliye gazetesi çıkarıldı.
- Temsil heyeti bir hükümet gibi çalışıp batı cephesi Kuvay-i Milliye komutanlığına Ali Fuat Cebesoyu atamıştır (Yürütme Yetkisi kullanılmıştır).

Kongre sonrası İstanbul hükümetiyle mücadele kararı alındı. Haberleşme kesildi. Damat Ferit istifa etti.

NOT: Temsil heyetinin ilk siyasi başarısıdır.

AMASYA GÖRÜŞMELERİ (20 - 22 EYLÜL 1919)

Damat Ferit yerine Milli Mücadeleye yakın Ali Rıza paşa hükümet kurdu. Ali Rıza paşa hükümeti temsilcisi Bahriye nazırı Salih Paşa ile temsil heyeti başkanı Mustafa Kemal arasında yapıldı.

Mustafa Kemal'in Amacı: İstanbul hükümetine temsil heyetini ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk cemiyetini tanıtmak.

Salih Paşanın Amacı: Anadolu'da kaybolan otoriteyi tekrar sağlamak

Alınan Kararlar

- Türklerin yaşadığı yerlerin işgaline izin verilmemelidir.
- Azınlıklara siyasi dengemizi bozucu ayrıcalıklar verilmemelidir.
- İstanbul hükümeti Temsil heyetini ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk cemiyetini tanımalıdır.

- Temsil heyeti ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk cemiyeti de İstanbul hükümeti aleyhine çalışmamalıdır.
- Seçimler serbestçe yapılmalı ve mebusan meclisi toplanmalıdır.
- İtilaflarla yapılacak barış antlaşmalarında temsil heyetinin de onayı alınmalıdır.

Önemi

- İstanbul hükümeti temsil heyetinin varlığını ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk cemiyetinin varlığını resmen tanıdı.
- Salih Paşa temsil heyetinin kararlarını İstanbul hükümetine kabul ettireceğini aksi halde istifa edeceğini açıkladı. Kararlardan yalnızca mebusan meclisinin toplanması kararını kabul ettirebildi.
- Seçimler yapıldı, seçimleri temsil heyetinin desteklediği adaylar kazandı. Mustafa Kemal Erzurum mebusu oldu. Hakkında tutuklama kararı olduğu için İstanbul'daki mebusan meclisine katılamadı ama mebuslarla görüşmek için temsil heyetiyle Ankara'ya geldi.

TEMSİL HEYETİNİN ANKARA'YA GELİŞİ (27 ARALIK 1919)

Sebepleri

- Batı cephesine yakın olması
- İstanbul'da toplanacak mebusan meclisinin çalışmalarını takip etmek
- Ulaşım, haberleşme ve güvenlik sorununun olması

Ankara'ya gelişle Ankara milli mücadelenin merkezi oldu. Mustafa Kemal mebusan meclisine katılacak milletvekilleriyle Ankara'da görüştü, onlardan;

- Kendisinin gıyabi başkan seçilmesini
- Mecliste Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk partisini kurmalarını
- Vatanın selameti doğrultusunda kararlar almalarını istedi.

SON OSMANLI MEBUSAN MECLİSİNİN TOPLANMASI (12 OCAK 1920)

- Mebusan meclisi İstanbul'da toplandı. Mebuslar Mustafa Kemali başkan seçmedi.
- Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk partisini kurmayıp Felah-ı Vatan partisini kurdular.
- Vatanın selameti doğrultusunda Misak-ı Milli (Milli Yemin) kararlarını aldılar.

Misak-ı Milli Kararları

- Mondros imzalandığı sırada Türk askerlerinin savunduğu her yer Türk vatanıdır (Sınır).
- Mali, adli ve siyasi gelişmemizin önündeki engeller kaldırılmalıdır. Borçlar buna göre ödenmelidir (Kapitülasyonlar + Borçlar).
- Boğazların güvenliği sağlandığı takdirde dünya ticaretine açılmalıdır (Boğazlar).
- Azınlıklara komşu ülkelerdeki Müslümanlara verilen haklar kadar hak verilmelidir (Azınlıklar).
- Araplar kendi geleceğine kendisi karar vermelidir (Araplar + Referandum).
- Kars, Ardahan, Batum (Elviye-yi Selase) ve Batı Trakya halkı kendi geleceğine halkoyuyla karar verecek (Referandum).

- **K A B S A R** (Kapitülasyon + Borç, Azınlıklar, Boğazlar, Sınırlar, Araplar, Referandum)

Misak-ı Milli'nin Önemi

- Kurtuluş savaşının amacı belirlenmiştir.
- Milli bağımsızlık var, milli egemenlik yok.

İtilafların Misak-ı Milliye Tepkisi

- İstanbul'u işgal etmişlerdir.
- Mebusan meclisi milletvekillerini Malta'ya sürgün etmişlerdir.

Temsil Heyetinin İşgale Tepkisi

- İstanbul'la bütün haberleşme kesildi.
- Anadolu'daki İtilaf subayları tutuklandı.
- Olası bir Anadolu işgaline karşı Geyve ve Ulukışla demiryolları tahrip edildi.
- Dağıtılan meclisin yerine Ankara'da olağanüstü bir meclisin açılacağını duyurdu.
- İşgal, Mustafa Kemal milli mücadeleyi padişah ve halife adına yürüttüğünü söyleme fırsatı verdi.

NOT: Milli mücadele sırasında 29 kongre toplandı. İlk Kars İslam Şûrası, sonuncusu II. Pozantı kongresidir. Mustafa Kemal Erzurum, Sivas ve I. Pozantı kongrelerine katıldı.

TBMM'nin AÇILIŞI (23 NİSAN 1920)

Açılış Amacı

- Milli egemenliği gerçekleştirmek
- Milli bağımsızlığı gerçekleştirmek
- Kurtuluş savaşını idare etmek

Açılışını Hızlandıran Olaylar

- İstanbul'un işgali
- Mebusan meclisinin dağıtılması

Üyeleri

- İstanbul'dan kaçan milletvekilleri
- Yeni seçilen milletvekilleri

Açılış

- Milli egemenlik gerçekleşti.
- Temsil heyetinin yetkileri sona erdi.
- 23 Nisanda en yaşlı üyesi olan Sinop mebusu Şerif Bey meclis başkanı sıfatıyla meclisi açtı. Yapılan oylamayla Ankara mebusu Mustafa Kemal meclis başkanı seçildi.
- Mustafa Kemal meclise bir öneri sundu. Çalışma esasları belirlendi. **Önergede;**

- Meclisin üstünde bir güç yoktur (Padişah ve halife yok sayılmıştır).
- Geçici olmak kaydıyla bir meclis başkanı ya da padişah kaymakamı atamak doğru değildir.
- Yasama ve yürütme TBMM'nindir.
- Meclis içinden bir heyet hükümet işlerini de yerine getirir (İcra vekilleri heyeti). Meclisin başkanı hükümetinde başkanıdır (Meclis hükümeti sistemi).
- Padişah ve halifenin durumuna, içinde bulunduğu zor durumdan kurtulduğu zaman meclis karar verecektir.

Özellikleri

- Kurucu bir meclistir (Anayasa yapmış, yeni devlet kurmuş).
- Egemenliği millete vermiştir.
- Olağanüstü bir meclistir (Yasama ve yürütme yetkisi TBMM de).
- İhtilâlcidir.

- Milli bir meclistir.
- Partileşme yoktur, gruplaşma vardır.

Gruplar

- Müdafaa-i Hukuk Grubu
- Muhalif Grup
  - Halk Zümresi
  - Yeşil Ordu Grubu
  - Islahat zümresi (Tessedüd)
  - Tesanüd Grubu

- Çok sesli ve demokratiktir.
- İnkılâpçı değildir. Tek inkılâbı saltanatı kaldırmaktır.
- 11 Ağustos 1923 tarihine kadar yürürlükte kalmıştır.
- Kurulduğunda adı BMM idi.

Faaliyetleri

- Ağnam vergisini 4 katına çıkardı.
- Nisap müzakeresi kanununu çıkardı.
- Men-i müskirat kanununu çıkardı.
- Firariler kanununu çıkardı. Bu kanunu uygulamak için İstiklal mahkemelerini kurdu.
- Hıyanet-i Vataniye kanununu çıkardı (İstiklal mahkemeleri burada da var).
- Başkomutanlık yasasını çıkardı
- Lozan'a kadar (Lozan dâhil) bütün antlaşmaları imzaladı. Lozan'ı onaylamadı.
- Saltanatı kaldırdı.

TBMM'YE KARŞI AYAKLANMALAR

Ayaklanmaların Sebepleri

- Damat Ferit'in Mustafa Kemal ve arkadaşları hakkında idam kararları çıkarması
- Şeyhül İslam ve Durrizadenin fetvaları
- İtilafların kışkırtmaları
- Azınlıkların bağımsız devlet kurmak istemesi
- Kuvay-i Milliye'nin düzenli orduya katılmak istememeleri
- Bazı ailelerin Osmanlıdan kalma ayrıcalıklarını devam ettirmek istemeleri

İsyanlar

- Yunan işgalinin genişlemesine
- Boş yere kardeş kanının dökülmesine
- Kurtuluş savaşının uzamasına **sebeptir**.

NOT: İtilaflar Anadolu ile Boğazlar arasında tampon bölge kurmak istediği için **Ahmet Anzavur, Kuvay-i İnzibatiye** ve **Bolu-Hendek-Düzce** isyanlarını desteklediler.

NOT: İsyanların bastırılması TBMM'nin güç ve otoritesini artırdı. İsyanları Kuvay-i Milliye ve düzenli ordu bastırdı. İlk bastırılan isyan Afyon isyanıdır.

TBMM İsyanları Bastırmak İçin

- Karşı fetvalar yayınladı (Rıfat Börekçi).
- Hıyanet-i Vataniye kanununu çıkardı.
- İstiklal Mahkemelerini kurdu.
- Anadolu ajansını kurdu (Halide Edip, Yunus Nadi).
- Düzenli orduya geçti.

Basın

- Sivas kongresinden sonra temsil heyeti İrade-i Milliye gazetesini çıkardı.
- Temsil heyeti Ankara'da, TBMM'nin de yayın organı olacak olan Hâkimiyet-i Milliye gazetesini çıkardı. Daha sonra Ulus gazetesi oldu.
- Ayaklanmaları bastırmak için Anadolu Ajansı kuruldu.

- Türkiye'nin ilk resmi gazetesi Ceride-i Milliye (Resmiye) gazetesidir.
- Atatürk'ün çıkardığı gazete Minber gazetesidir.
- Yeni Türk harfleriyle çıkarılan ilk gazete Mardin gazetesidir.
- Milli Mücadeleye karşıt gazeteler: **Aydede, Alem-dar, Ümit, Peyam-ı sabah, Türkçe İstanbul gazeteleri**

SEVR ANTLAŞMASI (10 AĞUSTOS 1920)

Osmanlı devleti ile İtilaflar arasında imzalanmıştır. Antlaşmayı Osmanlı adına Bağdatlı Hadi Paşa, Rıza Tevfik ve Reşat Haris (Saltanat Şurası) imzalamıştır.

Antlaşmanın Gecikme Sebepleri

- Osmanlıyı paylaşma konusunda çıkar çatışmasının olması (İzmir'in durumu, Rusya'ya vaat edilen Doğu Anadolu ve Boğazların durumu)
- Mondros'un bir ateşkesten daha geniş hükümler içermesi
- İtalya'nın Paris Barış Konferansında sonra görüş ayrılıklarına düşmesi

Maddeleri

- İstanbul Osmanlı'nın başkenti olmaya devam edecek, Anadolu'da azınlıklara yönelik bir durum olduğunda Osmanlı'dan alınacak.
- Boğazların yönetimi içinde Türk olmayan, ayrı bayrağı ve bütçesi olan uluslar arası bir komisyona bırakılacak.
- Ordu 50700 kişi olacak, donanma 13 gemiden ibaret olacak.
- Kapitülasyonlar, azınlık hakları genişleyecek
- Arabistan, Irak, Ürdün, Filistin, Musul, Mısır ve Kıbrıs İngilizlere bırakılacak.
- Suriye, Lübnan, Güney Doğu Anadolu ve Çukurova Fransızlara bırakılacak.
- Doğu Anadolu'da Ermenistan ve Kürdistan devleti kurulacak

Önemi

- Ölü doğmuş bir antlaşmadır. Hukuken geçerliliği yoktur (Meclis onayı yoktur).
- Milli mücadelenin uygulanmasını geciktirmiştir.

KURTULUŞ SAVAŞI

DOĞU CEPHESİ

- Ermenilerle savaşıldı. Osmanlıdan kalma 15. Kolordu ile mücadele yürütüldü.
- Kazım Karabekir Ermenileri Kars savaşında yendi ve **Gümrü Antlaşması** imzalandı (2-3 Aralık 1920).

Maddeleri

- Kars, Kağızman, Iğdır, Kulp, Sarıkamış Türkiye'de kalacak
- Arpaçayı-Çıldır sınır olacak
- Olaylara karışmamış Ermeniler Türkiye'ye geri dönebilecek
- Ermenistan Sevr'den ve Anadolu'da ki emellerinden vazgeçecek

Önemi

- Türkiye'yi tanıyan ilk devlet Ermenistan oldu.
- Ermenistan Sevr'den ve Anadolu'da ki emellerinden vazgeçti.
- Türkiye ismi ilk kez kullanıldı.
- Doğudaki birlikler Batıya kaydırıldı.
- Türkiye'nin ilk askeri ve siyasi başarısıdır.

GÜNEY CEPHESİ

- Fransızlarla ve Ermeni intikam alayları ile savaşıldı.
- Düzenli ordu yoktu. Kuvay-i Milliye ile mücadele yürütüldü.
- Antep'te Şahin Bey (1921'de Gazi)
- Urfa'da Milli Aşireti (1984'te Şanlı)
- Maraş'ta Sütçü İmam (1973'te Kahraman)
- Adana için Pozantı savaşı yapıldı. Ermeni, Gürcü, Yunanlılara karşı kazanılan başarılar Sakarya savaşından sonra imzalanan 1921 Ankara Antlaşması ile cephe kapandı.

1921 Ankara Antlaşması

- Hatay hariç güney sınırı çizildi.
- Caber kalesi Türkiye'de kalacak.
- İki tarafta çekildiği yerlerde genel af ilan edecek.

Önemi:

- Misak-ı Milli'den ilk taviz verildi.
- Fransa, Türkiye'yi tanıyan ilk itilaf devleti oldu.
- İtilaflar arasında görüş ayrılıkları arttı.

BATI CEPHESİ

- Yunanlılarla savaşıldı.
- Önce Kuvay-i Milliye ile sonra Düzenli Ordu ile mücadele yürütüldü.

Kuvay-i Milliye: Türk milletinin düşmanı yurttan atmak için oluşturduğu düzensiz birliklerdir. Önce Hatay-Dörtöyl'de doğdu, İzmir'in işgalinden sonra her tarafta görüldü.

Kurulma Sebepleri

- Mondros'la ordunun terhis
- Mondros'la işgallerin başlaması
- Osmanlı'nın işgallere kayıtsızlığı
- Azınlıkların faaliyetleri

Özellikleri

- Bölgeseldirler. İhtiyaçlarını halktan karşılar.
- Düzensizdir. Askeri eğitim yoktur.

Faydaları

- İşgalleri yavaşlattılar, düzenli orduya zaman kazandırdılar
- TBMM'ye karşı çıkan ayaklanmaları bastırdılar.
- Güney illerini kurtardılar.
- Düzenli ordunun çekirdeğini oluşturdular.

Kaldırılma Sebepleri

- İşgalleri durduramamaları.
- İhtiyaçlarını halktan karşılarlarken halka baskı yapmaları
- Suçlu gördüklerini kendilerinin cezalandırmaları

Balıkesir ve Alaşehir kongreleri ile Batı cephesinin temelleri atıldı. Sivas kongresinden sonra bölgeye temsil heyeti Ali Fuat paşayı atadı. Ali Fuat paşa, emrindeki kuvacılarla Yunanlılara saldırıp Gediz muharebesinde yenilince TBMM bir kanun çıkardı. Kuvay-i Milliye'yi kaldırdı. Ali Fuat paşayı Moskova büyükelçiliğine gönderdi. Düzenli orduyu kurdu. Cepheyi ikiye ayırdı. Kuzey Batı cephesine Albay İsmet, Güney Batı cephesine Albay Refet atadı.

Yunanlıların Amaçları

- Megaloidea'yı gerçekleştirmek.
- Sevr'i TBMM'ye zorla kabul ettirmek.
- Düzenli orduyu ortadan kaldırmak

I.İNÖNÜ SAVAŞI (6 - 10 OCAK 1921)

Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe isyanlarından faydalanan Yunanlılar saldırdı ve yenildiler.

Sonuçları

- TBMM'nin kurduğu düzenli ordunun ilk başarısıdır.
- İsmet bey General oldu.
- İstiklal marşı kabul edildi (12 Mart 1921).
- Teşkilat-ı Esasiye kabul edildi (1921 Anayasası).
- Afganistan ile dostluk antlaşması imzalandı (1 Mart 1921).
- Londra konferansı düzenlendi (23 Şubat – 12 Mart 1921)
- Sovyet Rusya ile Moskova antlaşması imzalandı (16 Mart 1921)
- Moskova ant., İstiklal marşı, Londra konferansı, Afgan dostluk ant., Teşkilat-ı Esasiye (**MİLAT**)

Londra Konferansı (23 ŞUBAT – 12 MART 1921)

İtilaf devletleri, Osmanlı devleti ve İtalya aracılığıyla TBMM arasında yapıldı.

İtilafların Amacı: Sevr'i TBMM'ye barış yoluyla kabul ettirmek, yenilen Yunan ordusuna zaman kazandırmak

TBMM'nin Amacı: Varlığını itilaflara kabul ettirmek, barış yanlısı olduğunu göstermek.

- İtilaflar ikilik oluşturmak için hem TBMM hem İstanbul hükümetini davet ettiler.
- Sevr değiştirilip sunulduğu için kabul edilmedi.
- Bekir Sami Bey dönüşte itilaflarla esir değişimi ve ticaret antlaşması imzaladı. Misak-ı Milliye aykırı olduğu için TBMM kabul etmedi.

Önemi

- İtilaflar TBMM'yi resmen tanıdılar.

Moskova Antlaşması (16 MART 1921)

Türk-Sovyet Yakınlaşmasının Sebepleri

- İki devletin de düşmanlarının aynı olması
- Sovyetlerin rejimini yaymak istemesi
- Sovyetlerin güney sınırını ve boğazları güvence altına almak istemesi
- Türkiye'nin doğu sınırını güvence altına almak istemesi

Maddeleri

- Çarlık Rusya ile Osmanlı arasındaki bütün antlaşmalar geçersiz sayılacak.
- İki devletten birinin tanımadığı uluslar arası antlaşmayı diğeri de tanımayacak (Sevr).
- Türkiye ile Ermenistan ve Gürcistan arasında ki antlaşmaları Batum'un Gürcistan'a verilmesi koşulu ile kabul edecek.
- Sovyet Rusya kapitülasyonların kaldırılmasını ve Misak-ı Milliye tanıyacak.
- Boğazların durumuna Karadeniz'e komşu devletlerin katılacağı konferansla karar verilecek.

Önemi

- Türkiye'yi tanıyan ilk batılı Avrupa devleti Rusya oldu.
- Misak-ı Milliden ilk taviz verildi (Batum).

Türk-Afgan Dostluk Antlaşması (1 MART 1921)

Bu antlaşma ile Türkiye'yi tanıyan ilk Müslüman devlet Afganistan oldu. Türkiye Afganistan'a öğretmen ve subay göndermeyi kabul etti.

NOT: I. İnönü savaşından sonra İstanbul hükümeti ile Bilecik görüşmesi yapıldı.

II. İNÖNÜ SAVAŞI (25 MART - 1 NİSAN 1921)

Londra konferansından sonuç çıkmayınca Yunanlılar saldırıya geçti ve yenildiler.

Sonuçları:

- Mustafa Kemal "Siz orada düşmanı değil, milletin makûs tarihini de yendiniz" telgrafını çekti.
- İtalya Anadolu'yu boşaltma kararı aldı.
- Fransa Zonguldağı boşalttı, TBMM ile anlaşma yolları aradı.
- Savaşın sonra Türk ordusu Yunanlılara saldırdı. Aslıhanlar Dumlupınar savaşında yenildi.

NOT: İnönü savaşları TBMM'ye zaman kazandırdı.

KÜTAHYA-ESKİŞEHİR SAVAŞI (10 - 25 TEMMUZ 1921)

Aslıhanlar Dumlupınar savaşında Türk ordusu yenilince Yunanlılar Türk ordusunun taarruz gücüne ulaşmadığını görüp saldırıya geçtiler. Türk ordusu yenildi. Mustafa Kemal'in emriyle ordu Sakarya nehrinin doğusuna çekildi. (Amaç ordunun yok olmasını önlemek, Yunan ordusunu ikmal noktalarından uzaklaştırmak).

Sonuçları:

- Düzenli ordunun tek yenilgisidir.
- Mecliste
  - Meclisin Kayseri'ye taşınması
  - Kuvay-i Milliye'ye tekrar dönülmesi
  - Enver paşanın Türkiye'ye dönmesi
  - Mustafa Kemal'in başkomutanlığı
- Konuları tartışıldı.
- İtalya ve Fransa Anadolu'yu boşaltma kararlarını askıya aldılar.

Başkomutanlık Kanunu (5 AĞUSTOS 1921)

Bu kanunla meclis bütün yetkilerini 3 aylık süre ile Mustafa Kemal'e devretti. Muhafızlarda olası yenilginin faturasını Mustafa Kemal'e yıkmak için destek verdiler.

Tekalif-i Milliye Emirleri (7 AĞUSTOS 1921)

- Mustafa Kemal tarafından ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için çıkarıldı.
- TBMM'nin onayı yoktur.
- Bu emirlerle;
  - Halkın elindeki malların % 40'ına bedeli sonradan ödenmek üzere el konuldu.
  - Her ilde Tekalif-i Milliye komisyonu kuruldu.
  - Emirlerle uymayanlar için İstiklal mahkemeleri ikinci kez kuruldu.

NOT: Tekalif-i Milliye emirleri asıl meyvesini Büyük taarruzda vermiştir.

SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ (23 AĞUSTOS - 13 EYLÜL 1921)

Mustafa Kemal önderliğinde yapılan savaş 22 gün sürdü. Mustafa Kemal "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır" emrini verdi. Savaş kazanıldı.

Sonuçları:

- II. Viyana kuşatmasıyla başlayan Türk ordusunun geri çekilişi durdu. Ordu taarruza, Yunanlılar savunmaya geçti.
- M. Kemal'e gazilik ve mareşallik rütbesi verildi.
- Ukrayna ile dostluk antlaşması imzalandı.
- İtalya Anadolu'yu boşaltan ilk devlet oldu.
- Kafkas Cumhuriyetleri (Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan) ile Kars antlaşması imzalandı (13 Ekim 1921).(**Önemi:** Doğu sınırlarımız kesin şeklini aldı.)
- Fransa ile Ankara antlaşması imzalandı. (20 Ekim 1921)

- İngilizlerle esir değişimi antlaşması imzalandı.
- İtilaflar Sevr'i değiştirip barış antlaşması önerdiler. Ateşkes önerdiler. TBMM Misak-ı Milliye aykırı olduğu için reddetti.

BÜYÜK TAARRUZ (26 - 30 AĞUSTOS 1922)

Hazırlıklar:

- Tekâlif-i Milliye uygulandı.
- Dışişleri bakanı Avrupa'ya gönderildi.
- Atatürk'ün başkomutanlığı uzatıldı.
- İtalya, Fransa ve Sovyet Rusya'dan silah alındı. İstanbul'dan silah kaçırıldı.
- 26 Ağustos 1922'de başlayan savaşın 30 Ağustos Dumlupınar savaşını bizzat Mustafa Kemal yönetti. Bu yüzden Dumlupınar savaşına Başkomutanlık Meydan Muharebesi de denir. Yunanlıların savunma gücü kırılınca Atatürk "Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir" emrini verdi. Yunanlılar 9 Eylül'de İzmir'de denize döküldü. Ordu boğazları, Doğu Trakya'yı kurtarmak için kuzeye yöneldi. İzmit-Çanakkale hattında İngilizlerle karşılaştı. Görüşmeler başladı ve ateşkes imzalandı.

MUDANYA ATEŞKES ANTLAŞMASI (11 EYLÜL 1922)

Türk (İsmet İnönü) → İngiliz, Fransız, İtalya + Yunanlılar (sonradan) arasında imzalandı.

Maddeleri

- Yunanlılar Doğu Trakya'yı 15 gün içinde boşaltacak, Türkiye 30 gün sonra teslim alacak.
- Türkiye Doğu Trakya'da 8000 jandarma bırakacak.
- İstanbul Doğu Trakya ve Boğazlar TBMM'ye bırakılacak (Osmanlı hukuken sona erdi).

Önemi

- Kurtuluş savaşının savaş dönemi bitti, diplomasi dönemi başladı (Lozan görüşmeleri):
- Osmanlı hukuken sona erdi (fiilen Mondros, resmen Saltanatın kaldırılması)
- İstanbul, Doğu Trakya ve Boğazlar savaş yapılmadan kurtarıldı.
- İngiltere'de Lord George hükümeti istifa etti.

LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI (23 TEMMUZ 1923)

Türkiye (İsmet İnönü) → İngiltere, Fransa, Japonya, İtalya, ABD, Yugoslavya, Romanya, Yunanistan (Bulgaristan ve Sovyet Rusya boğazlar konusu görüşülürken katıldı).

Taviz Verilmeyecek Konular

- Ermeni yurdu, Kapitülasyonlar
- İtilaflar ikilik oluşturmak için konferansa İstanbul hükümetini de davet ettiler. Bunun üzerine TBMM Saltanatı kaldırdı (1 Kasım 1922) Kasım 1922'de görüşmeler başladı. Kapitülasyonlar, Ermeni Yurdu, Irak sınırı sert tartışmalara neden oldu. Şubat 1923'te görüşmeler kesildi. Türkiye bu arada;

- Musul üzerine harekât planı yaptı.
- İzmir İktisat kongresini topladı.
- Seçimleri yeniledi. II. TBMM kuruldu.

Sınırlar

- **Batı (Yunan) Sınırı:** Meriç nehri sınır oldu.
- **Suriye Sınırı:** 1921 Ankara antlaşması esas oldu.
- **Irak Sınırı:** Çözülemedi. Türk-İngiliz ikili görüşmesi-ne kaldı.

Boğazlar

- Türkiye boğazlarda silah, asker bulunduramayacak

- Başkanı Türk olan uluslar arası bir komisyon tarafından yönetilecek.

Yabancı Okullar: Türk kanunlarına tabi olacak

Azınlıklar: Türk vatandaşı kabul edildiler. Böylece dış devletlerin müdahalesi önlendi.

Kapitülasyonlar: Kaldırıldı.

Borçlar

- Osmanlıdan ayrılan devletlere paylaştırılacak. TL ve Frank olarak ödenecek.
- Duyun-u Umumiye kaldırılacak (1881 Muharrem kararnamesi ile kurulmuştu).

Mübadele: Türkiye'de İstanbul ve Adalar dışındaki Rumlarla Yunanistan'daki Batı Trakya dışındaki Türkler karşılıklı olarak yer değiştirecek.

Savaş Tazminatı: Yunanlılar Karaağaç ve Bosnaköy'ü Türkiye'ye bırakacak.

Patrikhane: Yurtdışına çıkarılamadı ama siyasi yetkilerine son verildi.

Adalar

- Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan adası dışındaki adalar silahsızlandırılmak koşulu ile Yunanistan'a bırakılacak.
- Kıbrıs İngiltere'ye verilecek.
- 12 Ada İtalya'ya verilecek.

Çözülemeyen Konular: Irak (Musul) sınırı

Taviz Verilerek Çözülen Konular

- Suriye sınırı
- Boğazlar
- Patrikhane

Sonradan Tekrar Gündeme Gelen Konular

- Irak sınırı (İngiltere)
- Yabancı Okullar (Fransa, Vatikan)
- Mübadele (Yunanistan)
- Borçlar (Moratoryum) (Fransa, İngiltere)
- Boğazlar
- Suriye (Sancak, Hatay) sınırı (Fransa)

Lozan'ın Önemi

- Türkiye bağımsızlığına kavuştu.
- Misak-ı Milli büyük ölçüde gerçekleşti.
- İngilizlerin Ortadoğu politikası iflas etti.

NOT: Lozan barış antlaşmasını I. TBMM imzaladı, II. TBMM onayladı.

II. TBMM (11 AĞUSTOS 1923 – 1 EKİM 1927)

Lozan görüşmeleri ve saltanatın kaldırılması tartışmalarından dolayı TBMM seçimleri yeniledi. Yeni TBMM yenilikçiydi.

Partiler

Halk Fırkası (9 Eylül 1923): I.TBMM'deki Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk cemiyetinin partileşmiş halidir. Başkanı Atatürk'tü. 1950 yılına kadar iktidarda kaldı. Yenilikleri yaptı. 6 ilkeyi benimsedi. Cumhuriyetin ilanından sonra adı CHP oldu. İlk kurultayını Sivas kongresi olarak kabul etti. II. kurultay 1927 yılında yapıldı. Atatürk burada Nutuğu okudu.

Nutuk (Söylev): 1919-1927 arasını anlatır. 1919-1922 arası savaşları, 1922-1927 arası devrimleri anlatır.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (17 KASIM 1924): CHP'den ayrılan Kazım Karabekir (Başkan), Ali Fuat Paşa (Genel Sekreter), Rauf Orbay, Refet Bele ve Adnan Adıvar kurdu.

Parti Programı:

- Ekonomide Liberalizm'i savundu.
- Parti dini ilkelere saygılıydı.
- Cumhurbaşkanı'nın milletvekilliğinin düşmesini savundu.
- Tek dereceli seçimi savundu.
- Devlete ait arazilerin halka verilmesini savundu.
- Adem-i Merkeziyetçiliği savundu.

NOT: Parti kurulunca bir kanunla milletvekillerinin ordu-
dan ayrılması geldi.

Şeyh Sait İsyanı (13 ŞUBAT 1925)

Diyarbakır Piran'da çıktı.

Sebepleri

- Musul konusunda Türkiye'yi zayıf düşürmek isteyen İngilizlerin kışkırtmaları
- Şeyh Sait'in İslami nitelikli bir kürt devleti kurmak istemesi
- TCF'nin oluşturduğu muhalefet ortamı
- Yeniliklerin henüz anlaşılabilmesi

İsyanı bastırmayan Fethi Bey hükümeti istifa etti, yerine İsmet İnönü hükümet kurdu. İsyanı bastırmak için Takrir-i Sükun Kanunu çıktı (II. TBMM). **Kanunun içeriği:**

- Parti kapatma, gazete kapatma vardır.
- Yenilik yapma vardır (Tekke, türbe ve zaviyeler bu kanuna dayanılarak kapatıldı).
- İstiklal mahkemeleri vardır (3.kez kuruldu, 1929 yılına kadar görevde kaldı).
- Bölgesel seferberlik ilan edildi.
- İsyan bastırıldı.

Sonuçları

- Musul'un kaybedilmesine sebep oldu
- Bu isyanla bağlantılı olduğu gerekçesiyle TCF kapatıldı.
- Halkın yenilikleri henüz özümsemediği görüldü.

İzmir Suikast Girişimi (1926)

Mustafa Kemal'i ortadan kaldırmak isteyen eski ittihatçılar ve rejim karşıtları suikast planladı. İhbar üzerine yakalanıp cezalandırıldılar.

NOT: Bu olayla birlikte eski ittihatçılar tasfiye edildi. Mustafa Kemal "Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır, ancak Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır" sözünü söyledi.

Serbest Cumhuriyet Fırkası: Mustafa Kemal'in isteği üzerine Fethi Bey tarafından kuruldu.

Sebepleri

- 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı
- Hükümetin denetlenmesi
- Demokrasiye geçişin istenmesi

Parti Programı

- Ekonomide Liberalizmi savundu.
- Kadınlara siyasal hakları savundu.
- Tek dereceli seçimi savundu.
- Yabancı sermayeyi savundu
- Teşvik-i sanayinin uygulanmasını savundu.
- Partinin rejim karşıtları tarafından dolduğunu gören Fethi Bey, partiyi feshetti.

Menemen Olayı (1930)

İzmir'in Menemen ilçesinde Derviş Mehmet tarafından çıkarılan laiklik ve rejim karşıtı isyandır. Asteğmen Kubi-
lay, olayda öldürüldü. Sıkıyönetim ilan edildi, isyan bas-
tırıldı.

NOT: Şeyh Sait ve Menemen isyanları laiklik ve rejim karşıtı isyanlardır. Çok Partili hayata geçişi geciktirmiştir.

İç Olaylar

Nasturi İsyanı (Hakkâri Olayları)(1924): Nasturi Hristi-
yanlar Musul meselesinde Türkiye'yi zayıf düşürmek
isteyen İngilizler tarafından kışkırtıldı.

Bozkurt-Lotus Olayı (1926): Kabotaj kanununa sebep
oldu.

Mutki İsyanı (1928): Feodal bir isyandır.

Ağrı İsyanları (1926-1928-1929): Feodal isyanlardır.

Bursa İsyanı (1933): Ezanının Türkçe okunmasına tepki
olarak çıkmıştır.

Razgart Olayı (1933): Bulgaristan'da ki Razgart Osmanlı
mezarlığındaki tahribe Türk gençliğinin tepkisidir.

Vagon-Le Olayı (1933): (Adana-Mersin demiryolu yataklı
vagon olayı) Vagon-Le isimli Fransız şirketinin Türkçe
konuşması yasaklaması üzerine yabancı şirketler millileş-
tirildi.

Dersim (Tunceli) Olayları (1937)

ATATÜRK İLKELERİ

Genel Özellikleri

- Türk toplumunun ihtiyaçlarından doğmuştur
- Yabancı ideolojilerle açıklanamaz
- Birbirini tamamlar
- Muasır medeniyet seviyesi amaçlanmıştır

Taviz Verilmeyen İlkeler

- Cumhuriyetçilik ve Laiklik
ilk gerçekleşen ilke milliyetçiliktir.

CUMHURİYETÇİLİK: Halkın yöneticisini seçtiği, yönetim-
de egemen olduğu rejimdir. Yöneticiler seçimle gelirler.
1924, 1961 ve 1982 anayasalarında değişmez maddedir.
Bütünleyici ilkesi **milli egemenliktir**.

Bu doğrultuda:

- TBMM açılmıştır.
- Saltanat kaldırılmıştır.
- Cumhuriyet ilan edilmiştir.
- 1921-1924 anayasaları yapılmıştır.
- Kadınlara siyasal haklar verilmiştir.
- Seçmen yaşı düşürülmüştür.
- Oy vermede vergi şartı kaldırılmıştır.
- Tek dereceli seçimler yapılmıştır (1946).

Laiklik: Din-devlet işlerinin ayrı olması, devletin resmi
dininin olmaması, din ve vicdan özgürlüğünün garanti
altında olmasıdır. Bütünleyici ilkesi **akılcılık ve bilimsel-
liktir**.

Bu doğrultuda:

- Saltanat kaldırılmıştır.
- Halifelik kaldırılmıştır.
- Şeriy ve evkaf vekaleti kaldırılmıştır.
- Tevhid-i Tedrisat kanunu çıkarılmıştır.
- Şeriat mahkemeleri kaldırılmıştır.
- Medreseler kapatılmıştır.
- Tekke, zaviye ve türbeler kapatılmıştır.
- Medeni kanun kabul edilmiştir.
- Maarif teşkilatı hakkında kanun çıkarılmıştır.
- Şapka (25.11.1925) ve kılık kıyafet (1934) kanunu
çıkarılmıştır.
- Devletin dini islamdır maddesi anayasadan çıkarıl-
mıştır.
- 1937'de 6 ilke anayasaya girmiştir.

MİLLİYETÇİLİK: Milletini sevmek, yükseltmek ülküsüdür. Irk birliği ve din birliğini reddeder. Birleştirici ve bütünleştiricidir. Bütünleyici ilkesi **milli birlik ve beraberlik, milli bağımsızlık ve yurtta sulh cihanda sulhtur.**

Bu doğrultuda:

- Misak-ı Milli kabul edilmiştir.
- TBMM açılmıştır.
- Misak-ı İktisadi kongresi toplanmıştır.
- Kapitülasyonlar, Duyun-u Umumiye kaldırılmıştır.
- Halifeliğin kaldırılmasıyla ümmet devletçiliğinden millet devletçiliğine geçilmiştir.
- Tevhid-i Tedrisat kanunu çıkarılmıştır.
- Kabotaj kanunu çıkarılmıştır.
- Yeni Türk harfleri kabul edilmiştir.
- Reji idaresi millileştirilmiştir.
- Yabancı işletmeler millileştirilmiştir.
- Türk parasını koruma ilkesi kabul edilmiştir.

HALKÇILIK: Sınıfsız, ayrıcalıksız, eşitlikçi, sosyal dayanışmacı toplum yapısını amaçlar. Cumhuriyetçilik ve Milliyetçiliğin doğal sonucudur. Bütünleyici ilkesi **insan ve insan sevgisidir.**

Bu doğrultuda:

- Aşar vergisi kaldırılmıştır.
- Azınlıklar Türk vatandaşları kabul edilmiştir.
- Tekke, zaviye ve türbeler kapatılmıştır.
- Dedelik, seyyidlik, dervişlik vb. sıfatlar kaldırılmıştır.
- Şapka kanunu çıkarılmıştır.
- Medeni kanun kabul edilmiştir.
- İlköğretim zorunlu olmuştur.
- Millet mektepleri açılmıştır.
- Halk evleri açılmıştır.
- Toprak reformu yapılmıştır.
- Kadınlara siyasal haklar verilmiştir.
  - Belediye seçimleri (1930)
  - Muhtarlık seçimleri (1933)
  - Wekillik seçimleri (1934)

NOT: Cumhuriyetçilik ile ilgili yenilikler doğal olarak halkçılığında konusudur.

DEVLETÇİLİK: Ekonomik kalkınmanın özel teşebbüsün yanında devlet eliyle de yürütülmesini ifade eder. Özel teşebbüsü reddetmez. 1929 dünya ekonomik bunalımından sonra planlı ekonomi ve devletçiliğe geçilmiştir.

Sebepleri

- Halkın elinde yeterli sermaye yoktu.
- Teknik eleman eksikti.
- 1929 krizi vardı.

Bu doğrultuda:

- İzmir İktisat kongresi toplandı (Misak-ı İktisadi).
- I. 5 yıllık kalkınma planı hazırlandı (1933'te çıktı, 1934'te uygulandı).
- Sümerbank, Etibank, Denizbank, MTA kuruldu.
- KİT (Kamu İktisadi Teşekkülleri)
- II. 5 yıllık kalkınma planı hazırlandı (Uygulanamadı, II. Dünya savaşı çıktı).

İNKILÂPÇILIK: Eski, çağ dışı kalmış, işlevini yitirmiş kurumları kaldırıp modern kurumları kurmayı ifade eder. Türk inkılâbının amacı milli bağımsızlık ve milli egemenliktir. Atatürk ilkelerinin durağan, statik, dogmatik olmasını engeller.

Yenilikler:

- Türk toplumunun ihtiyaçlarından kaynaklanır.

- Muasır medeniyetler seviyesi amaçlanmıştır.
- Birbirini tamamlar.

A) SİYASAL ALANDA YENİLİKLER

Saltanatın Kaldırılması (1 KASIM 1922)

Sebepleri

- Laikliğe ve milli egemenliğe ters olması
- Milli mücadelede katkısının olmaması
- TBMM'ye karşı isyanları desteklemesi
- Lozan'a davet edilmesi

Sonuçları

- Osmanlı resmen sona erdi (fiilen Mondros, hukuken Mudanya).
- Laiklik yolunda ilk, milli egemenlik yolunda büyük bir adım atıldı.
- Hilafet-Saltanat ayrıldı.
- Şeyh-ül İslamlık kalktı.
- Devlet başkanlığı sorunu ortaya çıktı.
- Devlet yönetiminde iki başlılık sona erdi.

Cumhuriyetin İlanı (29 EKİM 1923)

Sebepleri

- Saltanatın kaldırılmasıyla doğan devlet başkanlığı sorunu
- Rejim bunalımı
- Hükümet bunalımı (meclis hükümeti sistemi)

Sonuçları

- Devlet başkanlığı sorunu çözüldü. Cumhurbaşkanı Atatürk, Başbakan İnönü, Meclis başkanı Ali Fethi Bey oldu.
- Meclis hükümeti sisteminden kabine sistemine geçildi.

Halifeliğin Kaldırılması (3 MART 1924)

Sebepleri

- Hilafetin işlevini yitirmesi
- Abdülmecit'in kendini devlet başkanı gibi görmesi
- Yenilik karşıtlarının bu makam çevresinde toplanması
- Dış politikada sorunlara sebep olması

Sonuçları

- Yeniliklerin yolu açıldı.
- Laiklik yolunda önemli bir adım atıldı.
- Ümmet devletinden millet devletine geçildi.

Aynı Gün

- Şeriat mahkemeleri kaldırıldı.
- Osmanlı hanedanı yurtdışına sürgün edildi.
- Erkan-ı Harbiye-i Umumiye vekâleti (savaş bakanlığı) kaldırıldı, yerine Genelkurmay başkanlığı ve Milli Savunma bakanlığı kuruldu.
- Tevhid-i Tedrisat kanunu kabul edildi.
- Şeriye ve evkaf vekâleti kaldırıldı, yerine diyanet işleri başkanlığı ve Vakıflar genel müdürlüğü kuruldu.
- 1921-1924 anayasaları kabul edildi.
- Kadınlara siyasal haklar tanındı.
  - 1930 – Belediye seçimlerine katılma
  - 1933 – Muhtarlık seçimlerine katılma
  - 1934 – Wekillik seçimlerine katılma

NOT: Türk kadınları siyasal hakları Avrupa'nın pek çok ülkesinden önce elde etmiştir.

B) HUKUK ALANINDA YENİLİKLER

Sebepleri

- Osmanlıda hukuk birliğinin olmaması

- Kadın haklarının yetersiz olması
- Laik, çağdaş, milli olmaması

Medeni Kanunun Kabulü (17 ŞUBAT 1926)

- İsviçre'den alındı. **Çünkü**
  - En yeni, pratik, akılcı, laik kanundu
  - Türk aile yapısına uygundu

Bu kanunla birlikte kadınlara;

- Resmi nikâh zorunluluğu geldi.
- Boşanma hakkı verildi
- Tek eşlilik geldi
- Mirasta, şahitlikte eşitlik geldi
- İş seçebilme hakkı tanındı.
- Velayet hakkı tanındı.

NOT: Kadın erkek arasında sosyal ve ekonomik eşitlik sağlandı.

- Mecelle kaldırıldı.
- Patrikhanenin mahkeme kurma yetkisi elinden alındı.
- İsviçre'den borçlar kanunu alındı
- İsviçre'den icra ve iflas kanunu alındı.
- İtalya'dan ceza kanunu alındı.
- Almanya'dan deniz ticaret kanunu alındı
- Almanya'dan ceza muhakeme kanunu alındı.
- Ankara hukuk mektebi açıldı.

C) EĞİTİM ALANINDA YAPILAN YENİLİKLER

Sebepleri

- Osmanlıda eğitim-öğretim birliğinin olmaması
- Okuryazar sayısının az olması
- Eğitimin laik, çağdaş, milli olmaması
- I. Maarif kongresi toplandı. (1921)

Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 MART 1924)

- Eğitim kurumları MEB'e bağlandı.
- Eğitim öğretim tek elde toplandı.
- Yabancı okullarda ki kültür derslerinin Türk öğretmenler tarafından Türkçe olarak verilmesi kararlaştırıldı.
- Yabancı okullarda ki dini ikon ve semboller kaldırıldı.
- Yabancı okulların Türk müfettişler tarafından denetlenmesi kararlaştırıldı.

Medreselerin Kapatılması (11 MART 1924)

- Kültür geriliğine sebep olan, çağın gerisinde kalan medreseler kapatılarak yerine imam hatipler ve ilahiyatlar açıldı.

Maarif Teşkilatı Hakkında Kanunun Kabulü (2 MART 1926)

- İlk ve orta öğretimde eğitimin laik, çağdaş, milli esasları belirlendi.
- Okul açma izni MEB'e bağlandı.
- İlköğretim zorunlu oldu.

Yeni Türk Harflerinin Kabulü (1 KASIM 1928)

Sebepleri

- Arap alfabesiyle okuryazarlığın zor olması
- Arap alfabesinin Türkçenin dil yapısına uygun olmaması

Yeni Türk harflerinin kabulü ile basılan kitap sayısı arttı, kültürel gelişme arttı, okuryazar oranı arttı.

Millet Mekteplerinin Açılması (24 KASIM 1928)

Halka yeni harfleri tanıtmak için açıldı. 1932 yılında millet mektepleri, Türk ocakları ve muallim birlikleri birleşti, adı halkevleri oldu.

Türk Tarih Kurumu (1931)

- Türk tarihinin Osmanlı ve İslam tarihinden daha eski olduğunu göstermek
- Türklerin medeniyete katkılarını ispatlamak
- Anadolu'nun Türklüğünü ispatlamak
- Türklerin beyaz ırktan geldiğini ispatlamak
- Türk tarih tezi ortaya konuldu.

Türk Dil Kurumu (1932)

- Türkçeyi Arapça ve Farsçanın etkilerinden kurtarmak
- Türkçeyi bilim dili haline getirmek
- Halk ağzındaki kelimelere Türkçeyi kazandırmak
- Güneş dil teorisi ortaya atıldı

Eğitim Alanında Yapılan Diğer Çalışmalar

- Gazi Öğretmen Okulu açıldı.
- Ankara Hukuk Mektebi açıldı.
- Üniversite reformu yapıldı (1933).
- Darülfünun İstanbul üniversitesi oldu.
- Mülkiye mektebi Siyasal Bilimler oldu.
- Sanay-i Nefise mektebi Güzel Sanatlar Okulu oldu.
- Dil-Tarih-Coğrafya Okulu açıldı.
- Milli Musiki Temsil Akademisi açıldı.
- Ankara Arkeoloji Müzesi açıldı.
- Resim-Heykel Müzesi açıldı.
- Yüksek Ziraat Enstitüsü açıldı.

D) TOPLUMSAL-SOSYAL ALANDA YAPILAN YENİLİKLER

Sebepleri

- Toplum modern görünüme kavuşturmak
- Ülke içerisinde ki uygulamalarda birliği sağlamak
- Ayrıcalıkları kaldırmak

Şapka Kanunu

- Toplum modern bir görünüme kavuşturulmak istendi.
- Fes kaldırılıp yerine şapka kabul edildi.
- 1934 yılında çıkan, bu kanunu tamamlayan kılık kıyafet kanunuyla da dini liderler dışındakilerin dinsel kıyafetle dolaşması yasaklandı.

Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması (30 KASIM 1925)

Bu kurumların işlevlerini yitirmesi, çağ dışı kalması, dini istismar etmesinden dolayı Takrir-i Sükûn kanununa dayanarak kapatıldı. Dedelik, babalık, seyyidlik, dervişlik, türbedarlık kaldırıldı.

Ölçü Birimlerinde Değişiklikler

Sebepleri

- Uygulamada birliği sağlamak
- Avrupa'yla ticareti kolaylaştırmak
- 1 Ocak 1926'da Alafranga saat kabul edildi.
- 1 Ocak 1926'da Miladi Takvim kabul edildi.
- 1 Kasım 1928'de Beynelmilel Erkam (uluslararası rakamlar) kabul edildi.
- 1931 yılında metrik sistem (m, kg, l) kabul edildi
- 1935 yılında hafta sonu tatili Cuma'dan Pazar'a alındı.

Soyadı Kanunu (1934)

- Resmi işlerde karışıklığa sebep olmasından dolayı çıkarıldı.
- Herkesin Türkçe, genel ahlaka uygun bir soyadı alması kabul edildi.
- Osmanlıdan kalma rütbe ve nişanlar kaldırıldı.
- Bey, ağa, paşa, hacı vb. sıfatlar kaldırıldı.

E) EKONOMİK ALANDA YAPILAN YENİLİKLER

- Ekonomik bağımsızlık amaçlandı.
- Milli sanayi amaçlandı.
- Yabancı tekellerden kaçılmaya çalışıldı.

İzmir İktisat Kongresi (17 ŞUBAT 1923)

- Lozan'a ara verilen dönemde toplandı. Tüccar, çiftçi, esnaf, sanayici, katılımlıyla toplandı. Alınan kararlara Misak-ı İktisadi denir.

Misak-ı İktisadi Kararları

- Hammaddesi yurtiçinde olan sanayi dalları kurulmalıdır.
- Yabancı tekellerden kaçınılmalıdır.
- Demir yolu yapımına ağırlık verilmelidir.
- İşçi hakları genişletilmelidir (Sendika).
- Çiftçi üzerindeki ağır yükler kaldırılmalıdır (Aşar vergisi).
- Küçük atölyelerden büyük fabrikalara geçilmelidir.

Önemi: Türk ekonomi politikasını belirlemiştir.

Tarım Alanında Yapılan Yenilikler

- Aşar vergisi kaldırıldı.
- Ziraat Bankası kredi verdi.
- Yüksek Ziraat Enstitüsü kuruldu.
- Toprak reformu planlandı ama uygulanamadı.
- Tarım kredi kooperatifleri kuruldu (1929).
- Atatürk Orman çiftliği, devlet yönetim çiftlikleri kuruldu.

Ticaret Alanında Yapılan Yenilikler

- Kapitülasyonlar kaldırıldı (Lozan ile).
- Türkiye İş bankası kuruldu (İlk özel banka).
- Kabotaj kanunu çıkarıldı (Türk karasularında gemi işletme hakkının Türklerde olması).
- 1929 bunalımından Türk tüccarını korumak için Gümrük Tarife Kanunu çıkarıldı.
- Reji idaresi millileştirildi.
- Merkez Bankası kuruldu (1930).

Görevleri

- Kâğıt para basmak (Önceden Osmanlı bankası basıyordu).
- Faizleri belirlemek
- Döviz kurunu belirlemek
- Bankalara kredi vermek

Sanayi Alanında Yapılan Yenilikler

- Sanayi ve Maadin Bankası kuruldu (1933'te Sümerbank oldu).
- Teşvik-i Sanayi kanunu çıktı (1927, özel teşebbüsü desteklemek için).
- 1929 Ekonomik bunalımından sonra planlı ekonomiye geçildi. Birinci 5 yıllık kalkınma planı çıktı (1933'te çıktı, 1934'te uygulandı).
- Maden Tetkik Arama kuruldu.
- Etibank kuruldu.
- Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) kuruldu.

Sağlık, Ulaşım, Bayındırlık vb. Alanlarda Yapılan Yenilikler

- Sağlık bakanlığı kuruldu.
- Hıfzıssıhha Enstitüsü açıldı.
- Çocuk esirgeme kurumu kuruldu.
- Türk Hava Kurumu kuruldu.
- Demiryolları yapıldı.
- Yeşilay kuruldu.

- Emlak ve eytam bankası kuruldu.
- Numune hastaneleri yapıldı.
- Çubuk barajı yapıldı.

TÜRK DIŞ POLİTİKASI

İlkeleri

- Milli bağımsızlık
- Yurtta sulh, cihanda sulh
- Kendi gücüne dayanma
- Realist olma
- Başka devletlerin iç işlerine karışmama, kendi iç işlerimize başka devletleri karıştırmama

1923-1930 Arası Türk Dış Politikası

Lozan'dan kalma problemler çözülmeye çalışıldı

Yabancı Okullar Sorunu (1926): Lozan'da Türk kanunlarına tabi olması kararlaştırılmıştı. Türkiye Tevhid-i Tedrisat ve Maarif Teşkilatı hakkında kanunla bu okullara düzenleme getirince bu duruma Fransa ve Vatikan tepki gösterdi. İç sorun olduğunu kabul ettirdik.

Musul (Irak) Sorunu (1926): Lozan'da Türk-İngiliz ikili görüşmelerine bırakılmıştı. Görüşmeler başlayınca İngilizlerin kışkırtmaları ile Nasturi ve Şeyh Sait isyanları çıktı. Türkiye zayıf düştü. Türkiye halk oylaması istedi. İngiltere sorunu Milletler Cemiyetine götürdü. Milletler Cemiyeti İngiltere'yi tuttu. 1926 Ankara anlaşması ile çözüldü. Buna göre:

- Hakkâri Türkiye'de kalacak.
- Musul ve Kerkük İngiliz mandasındaki Irak'a bırakıldı.
- Musul ve Kerkük petrolünün %10'u 25 yıl süreyle Türkiye'de olacak.

Önemi

- Misak-ı Milli'den 3. taviz
- Milletler Cemiyetine girişimiz gecikti.

Bozkurt-Lotus Olayı (1926): Bozkurt isimli Türk gemisi ile Lotus isimli Fransız gemisi çarpıştı. Türkiye Lotus gemisinin mürettebatını yargılayıp cezalandırdı. Sorun Milletler Cemiyetine gitti. Türkiye haklı bulundu. (Kabotaja sebep)

Mübadele (Etabli) Sorunu (1926 – 1930): Lozan'da Türkiye'de İstanbul ve Adalar dışındaki Rumlarla, Yunanistan'daki Batı Trakya dışındaki Türkler yer değiştirecekti. Yunanistan İstanbul'da daha fazla Rum bırakmak isteyip Batı Trakya'daki daha çok Türk'ü göndermek istedi. Venizelos'un Türkiye'yi ziyaretiyle sorun çözüldü.

Önemi

- Türk – Yunan dostluk antlaşmasına sebep oldu.
- Balkan Antantına sebep oldu.

Borçlar (Moratorium) Sorunu (1930): Lozan'da Osmanlı'dan ayrılan devletlere paylaştırılmıştı. 1929 ekonomik bunalımından dolayı Türkiye borçlarını ödeyemeyince kriz oldu. Fransa ve İngiltere ile görüşmeler sonucunda borçlar yeniden taksitlendirildi.

1930 Sonrası Türk Dış Politikası: II. Dünya savaşı kıvılcımları doğmuştu. Almanya Ren bölgesine girdi. Versayı tanımadı. İtalya, Habeşistan ve Arnavutluğu işgal etti. Japonya Mançuryaya saldırdı. Türkiye ise dünya barışına katkıda bulunmak ve sınırlarını korumak istedi.

Milletler Cemiyetine Giriş (1932): Dünya barışına katkıda bulunmak için Yunanistan ve İspanya'nın davetiyle katıldık.

Balkan Antantı (1934)

Sebepleri

- II. Dünya savaşı kıvılcımları
- Türkiye'nin batı sınırını güvence altına almak iste-
mesi

Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya, Romanya katıldı. II. Dünya savaşı ile dağıldı.

NOT: Balkan antantına Bulgaristan komşularıyla olan sınır problemi yüzünden katılmadı.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi (1936): II. Dünya savaşı başlayınca Türkiye boğazlar üzerinde egemen olabilmek için boğazlar meselesini Milletler Cemiyetine götürdü. Montrö Boğazlar sözleşmesiyle sorun çözüldü. Buna göre;

- Boğazlar komisyonu kaldırıldı, bütün yetkileri Tür-
kiye'ye verildi.
- Boğazlar ticaret gemilerine açık olacak. Savaş gemi-
lerine gün ve tonaj sınırı getirildi.
- Savaş zamanında Türkiye boğazları istediği gibi kul-
lanabilecek.

NOT: İtalya ve Japonya sonradan imzaladı. Sovyetler boğazların Türkiye'ye verilmesine karşı çıktı.

Sadabat Paktı (1937)

Sebepleri

- II. Dünya savaşı kıvılcımları
- Türkiye'nin doğu sınırını güvence altına almak is-
temesi

Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında imzalandı.

NOT: Suriye Hatay sorunundan dolayı katılmadı.

Hatay'ın Anavatana Katılması (1939): II. Dünya savaşı kıvılcımları başlayınca Fransa Suriye'ye bağımsızlık verdi. Hatay'ı Suriye'ye bırakmak istedi. Türkiye bu duruma karşı çıktı. Sorun Milletler Cemiyetine gitti. Sandler rapo-
ru düzenlendi. Hatay bağımsız oldu. Hatay Türk Cumhu-
riyeti kuruldu. Cumhurbaşkanı Tayfur Sökmen. 1939
yılında halkoyuyla anavatana katıldı.

NOT: Misak-ı Milliye uygundur. Atatürk döneminde
değildir. Son çizilen sınırdır.

II. DÜNYA SAVAŞI (1939-1945)

Mihver Devletler

Almanya
İtalya
Japonya

Müttefik Devletler

İngiltere
Fransa
SSCB
ABD

Sebepleri

- Mihver devletlerin saldırgan siyaseti
- Almanya'nın Versay'ı tanınaması
- Milletler Cemiyetinin büyük devletleri koruyup gö-
zetmesi
- Sömürge ve silahlanma yarışı
- Bloklama

Almanya'nın Polonya'ya saldırması ile başlayan savaşta Almanya Doğu'da Stalingrad (Rusya), Batı'da Paris (Fran-
sa) kadar ilerledi. Almanya 1945 Stalingrad ve Norman-
diya çıkartmasında yenildi. İtalya 1942'de Sicilya çıkart-
masında yenildi. Japonya Pearl Harbor'a saldırınca ABD
savaşa girdi. ABD'nin Hiroşima ve Nagazaki'ye atom
bombası atmasıyla Japonya savaştan çekildi.

Sonuçları

- Mihver devletler yenildi.
- Almanya ikiye ayrıldı.
- Birleşmiş milletler kuruldu.

- Komünizm Doğu Avrupa ve Çin'e yayıldı
- SSCB ile ABD arasında soğuk savaş başladı.
- Sömürgecilik önemini yitirdi. Mısır, Hindistan, Pa-
kistan, İsrail vb. bağımsız oldu.

Türkiye'nin Tutumu

- Tarafsızlığını ilan etti.
- Seferberlik ilan etti.
- Almanya ve İngiltere ile ortak antlaşmalar imzaladı.
- Savaştan ekonomik olarak olumsuz etkilendi.
- Müttefik devletler Türkiye'yi savaşa sokmak istedi.
  - İnönü ile Churchill arasında Adana
  - İnönü ile Rosvelt arasında Kahire
görüşmeleri yapıldı.
- Türkiye savaşa direkt girmede. Savaşın sonunda Bir-
leşmiş milletlere girebilmek için Almanya ve Japon-
ya'ya savaş açtı.

NOT: II. Dünya savaşı sonrasında İtalya 12 Adayı 1947
Paris antlaşmasıyla Yunanistan'a verdi.

İNÖNÜ DÖNEMİ (1938-1950) (MİLLİ ŞEF DÖNEMİ)

- Hatay Türkiye'ye katıldı.
- Köy enstitüleri kuruldu.
- Toprak reformu yapıldı.
- Milli korunma kanunu çıktı.
- Varlık vergisi çıktı.
- Ziraat mahsulleri vergisi çıktı.
- Çok partili hayat başladı. (1945 – Milli Kalkınma
Partisi, 1946 – Demokrat Parti)

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ (1950-1960)

CHP'den ayrılan Celal Bayar, Adnan Menderes önderli-
ğinde kuruldu.

- Marshall yardımları geldi.
- Tahkikat komisyonları kuruldu.
- Kore'ye asker gönderildi. (1951)
- NATO'ya girildi. (1952)

ATATÜRKÜN HAYATI

- 1905'te Şam'da göreve başladı. Vatan ve Hürriyet
Cemiyetini kurdu.
- Selanik'te İttihat ve Terakkiye katıldı.
- 31 Mart Vakasında Hareket Ordusu kurmay başka-
nydı.
- Trablusgarp savaşında Derne ve Tobruk'ta Emper-
yalizme karşı ilk savaşını verdi, binbaşı oldu.
- Balkan harbinde Akdeniz Boğazı mürekkep kuvvet
komutanlığında görev aldı.
- Edirne'nin geri alınmasında, Sofya askeri ataşeli-
ğinde yarbay oldu.
- I. Dünya savaşında Çanakkale'de Anafartalar,
Conkbayırı, Arıburnu, Kireçtepe gibi yerlerde savaştı.
Miralay (Albay) oldu. "Ben size taarruzu değil,
ölmeyi emrediyorum" sözünü söyledi.
- Kafkas cephesinde Miriliva (Tuğgeneral) oldu. Muş
ve Bitlisin alınmasında rol oynadı.
- Suriye cephesinden önce 7. Ordu komutanıydı,
sonrasında Yıldırım Orduları grup komutanı oldu.
- Samsuna 9. Ordu Müfettişi olarak çıktı.
- Amasya genelgesi sonrası, Erzurum kongresi öncesi
askerlikten istifa etti.
- Erzurum ve Sivas kongrelerinde kongre başkanı,
Temsil heyeti başkanlığı.
- Son Osmanlı Mebusan Meclisinde Erzurum mebu-
suydu, katılmadı.

- I. TBMM’de Ankara mebusu, meclis başkanıydı.
- II. İnönü savaşında “Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs tarihini de yendiniz” sözünü söyledi.
- Kütahya-Eskişehir muhaberesinden sonra Başkomutan olarak orduya döndü.
- Sakarya Meydan Muhaberesinde “Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır” sözünü söyledi. Gazi ve Mareşal oldu.
- Büyük Taarruz Muhaberesinde “Ordular ilk hedefiniz Akdeniz’dir, ileri!” sözünü söyledi.
- İzmir’de düzenlenen suikast girişime karşı “Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır, ancak Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır” sözünü söyledi.
- Cumhuriyetin ilanı ile birlikte 4 dönem Cumhurbaşkanlığı yaptı.

Eserleri

- En büyük eseri Türkiye Cumhuriyeti
- Nutuk
- Vatandaş için Medeni Bilgiler
- Cumali Ordugah
- Geometri
- Zabit ve Komutanla Hasbihal
- Arıburnu Muhabere Raporu
- Bölük ve Takımın Muhabere Raporu

AKADEMİ
KPSS